УДК [37(73)+811(07)](043) І. О. Білецька

ПОЛІКУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В США

У статті розкриваються особливості змісту, форм і методів теоретичної та практичної професійної підготовки бакалаврів з іноземної мови в США на засадах полікультурності, виокремлюються переваги і недоліки такої підготовки, акцентується увага на тому, що переосмислення ставлення до вивчення іноземних мов у США (від непопулярності володіння будь-якою мовою, крім англійської, до усвідомлення необхідності краще зрозуміти світ XXI століття через мови і культури), яке відбувається на сучасному етапі розвитку американського суспільства, вимагає обов'язкових принципових змін у професійній підготовці вчителів іноземних мов.

Ключові слова: іноземна мова, полікультурність, вчитель, Сполучені Штати Америки, професійно-педагогічна освіта.

В статье раскрываются особенности содержания, форм и методов теоретической и практической профессиональной подготовки бакалавров по иностранному языку в США на основе поликультурности, выделяются преимущества и недостатки такой подготовки, акцентируется внимание на том, что переосмысление отношения к изучению иностранных языков в США (от непопулярности владения любым языком, кроме английского, до понимания необходимости лучше понять мир XXI века через языки и культуры), которое происходит на современном этапе развития американского общества, требует обязательных принципиальных изменений в профессиональной подготовке учителей иностранных языков.

Ключевые слова: иностранный язык, поликультурность, учитель, Соединенные Штаты Америки, профессионально-педагогическое образование.

The article is devoted to the peculiarities of content, forms and methods of

Bachelors of Art theoretical and practical professional training in the USA on the multicultural basis, the advantages and disadvantages of such training have been underlined, the attention has been paid to the problem, that reinterpretation of foreign language learning treatment in the USA (from unpopularity to know any other language but not English to realizing necessity to better understand the world of the XXI century through languages and cultures) that is on the modern stage of American society development needs mandatory principal changes in foreign language teachers professional training.

Key words: foreign language, multiculturalism, teacher, the United States of America, professional and pedagogical training.

Постановка проблеми. Однією з важливих проблем сучасної педагогічної науки є підвищення професіоналізму та адекватної підготовки вчителя, готового до роботи в умовах XXI століття. Переосмислення ставлення до вивчення іноземних мов (від непопулярності володіння будь-якою мовою, крім англійської, до усвідомлення необхідності краще зрозуміти світ XXI століття через мови, і культури), яке відбувається на сучасному етапі розвитку американського суспільства, вимагає обов'язкових принципових змін у професійній підготовці вчителів іноземних мов. Про це йдеться в заяві секретаря з питань освіти уряду США Рода Пейджа (Rod Paige).

Досвід професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в США в контексті полікультурності є корисним для вітчизняної практики з наступних очевидних причин: по-перше, як і Сполучені Штати Америки, Україна є полікультурною державою, що визначає особливості мовної політики. Інша причина полягає у тому, що США довготривало акумулювали передовий світовий досвід у сфері освіти, пристосовуючи його до потреб свого суспільства. До того ж, на початку нового тисячоліття культурне розмаїття є базовою цінністю американського суспільства, коли освіта спрямована на розвиток особистості з творчим критичним мисленням, культурною компетентністю, соціальним і глобальним баченням.

Аналіз попередніх досліджень. Аналіз наукових публікацій свідчить, що різні аспекти підготовки вчителів іноземних мов стали предметом вивчення багатьох зарубіжних науковців: роль учителя в процесі реформування освіти (М. Велш, Д. Фліндерс, М. Хардмен); професійний розвиток педагога (В. Бейярд, Д. Бек, Дж. Берне, С. Вілсон); знання, уміння та навички педагога (Д. Леггет, Дж. Лейнхарт, Л. Ля Рос, С. Хол), діяльність учителя-початківця (Л. Вільямс, Дж. Каверт, В. Кеннеді, М. Комз, Ф. Фейген, Р. Флоуден, Ф. Фуллер); педагогічна практика (Н. Вінніцки, К. Кемпбел, Дж. Калдехед, Д. Лістон, В. Хантер).

З'ясуванню численних проблем професійної підготовки вчителів іноземних мов у США присвячено роботи багатьох вітчизняних фахівців, зокрема, Н. Бідюк, М. Радишевської, Л. Черній (компетентнісний підхід у фаховій підготовці майбутніх учителів інземної мови), І. Пасинкової (організаційно-педагогічні основи системи професійної підготовки бакалаврів гуманітарних наук з іноземної мови), Н. Мукан, Л. Черній (стандарти професійного розвитку педагогів), Д. Заїки (комп'ютерна підтримка навчання іноземних мов в американських університетах).

Мета статті полягає в розкритті особливостей професійно-педагогічної підготовки бакалаврів іноземної мови в США на засадах полікультурності.

Виклад основного матеріалу. Американська система вищої школи має елективний характер, який полягає у тому, що після успішного зарахування до університету першокурсники обирають профілюючі та загальногалузеві навчальні дисципліни під керівництвом досвідчених педагогів. Саме цей підхід дає можливості для реалізації таких основних принципів вищої освіти у Сполучених Штатах Америки, як свобода вибору та диференціація навчання. Тобто, з самого початку студент не лише обирає вищий навчальний заклад, але й виступає активним учасником у формуванні та плануванні навчального процесу, під час якого враховують його інтереси, можливості та вміння.

Однак, не зважаючи на переконливі переваги зазначеного підходу, як зазначає Л. Черній, не можна не виділити й його негативні риси:

- деякі предмети вимагають певного багажу знань із суміжних наук,

однак пропонуються на вибір першокурсникам;

- підчас довільного вибору навчальних дисциплін порушується послідовність їх вивчення, що значно ускладнює процес засвоєння матеріалу;

- кожен курс є самостійним елементом, а тому споріднені предмети можуть частково дублюватись [6].

Як засвідчує аналіз зарубіжних та вітчизняних літературних джерел, у США функціонує двоступеневий процес підготовки вчителів іноземної мови: бакалавр - магістр. Як правило, диплом бакалавра з іноземної мови можна отримати в чотирирічних (гуманітарних, педагогічних) коледжах. Гуманітарний коледж, або коледж вільних мистецтв (liberal arts college) – це вищий навчальний заклад до дипломної освіти в галузі гуманітарних та природничих наук. У ньому навчають за програмою коледжу або університету, який забезпечує вивчення загальних знань і розвиток загальних інтелектуальних компетенцій. Підготовка вчителів середньої школи в гуманітарних коледжах здійснюється відповідно до п’яти категорій: стандарти, курікулум, оцінювання, звітність і професійна придатність. Педагогічний коледж (college of education) спеціалізується на підготовці вчителів, шкільних адміністраторів та інших професіоналів галузі освіти. Зазвичай це окремий заклад у межах університетського комплексу [5].

Типовий диплом бакалавра середньої освіти (Bachelor’s Degree in Secondary Education) повинен мати принаймні 120 кредитів навчання у ВНЗ, з них 60 кредитів так званих курсів “нижчої складності” (lower division courses) та решта 60 кредитів припадають на педагогічну практику і курси професійної освіти, які спеціалізуються на підготовці майбутніх учителів середньої школи, академічній спеціалізації, деяких вибіркових курсах.

Структура підготовки бакалаврів з іноземної мови у вищих навчальних закладах Сполучених Штатів Америки відображає зміст їх підготовки, який послідовно реалізується через блоки навчальних курсів: професійно орієнтованих дисциплін, неорієнтованих професійно дисциплін, курсів гуманітарних наук, курсів підвищеної складності, курсів за вибором студентів та факультативних курсів. Зазначені дисципліни навчального плану в

американському університеті надають широкі можливості для професійного становлення студента вже на рівні здобуття ним ступеня бакалавра гуманітарних наук, оскільки забезпечують опанування знань, навичок та вмінь, необхідних для майбутньої професійної діяльності.

Основними формами організації навчання у вищих педагогічних закладах США є лекційні та практичні заняття. Американські студенти самостійно записуються на заняття до того чи іншого викладача, що й визначає його популярність в університеті. На особливу увагу, на нашу думку, заслуговує методика організації та проведення лекцій, які проходять не просто у формі передачі інформації та її конспектування. Під час лекції відбувається активне обговорення проблем, що розглядаються, пошук інформації, зворотній зв'язок з аудиторією, обмін думками з метою актуалізації пізнавальної діяльності. У процесі опрацювання матеріалу важливе місце займають проблемні ситуації як засіб стимулювання професійного мислення майбутніх учителів іноземних мов. Що є особливим і відмінним, це те, що студенти наперед отримують конспект майбутнього заняття, в якому подані та коротко охарактеризовані ключові поняття, сформульовані тези та запропоновано перелік літературних джерел. У результаті це забезпечує закріплення та розширення самостійної підготовки студентів, з'ясування суперечливих та незрозумілих питань під час самої лекції.

Як свідчить досвід, неабияким надбанням американської системи вищої освіти є практика проведення практичних занять. Особливо поширеними є проблемно-пошукові практичні заняття, у ході яких використовуються евристичні бесіди, науково-дослідні проекти, рольові та імітаційні ігри. Студенти вчаться висувати гіпотезу, обґрунтовувати та перевіряти її, що є необхідною умовою розвитку креативного мислення. Значну ефективність проведення практичних занять, на нашу думку, забезпечує використання таких методів навчання, як проблемний, частково-пошуковий (евристичний), дослідний.

Велику роль у підготовці бакалаврів з іноземної мови відіграє консультаційна робота викладачів зі студентами, яка дає можливість з'ясувати питання щодо навчальних планів, пошуку інформації, виконання наукових

досліджень тощо. Як правило, у вищих навчальних закладах Сполучених Штатів Америки консультаційне навантаження викладачів часто перевищує загальне навантаження лекцій і практичних занять.

Потрібно підкреслити, що в американських університетах самостійна робота - це вид діяльності, який чітко і коректно спланований навчальним закладом, відбувається під керівництвом викладача і стовідсотково методично забезпечений. Вона індивідуалізується відповідно до рівня підготовки та здібностей студента і передбачає творчу діяльність у процесі набуття та закріплення знань. Таким чином, самостійна робота сприяє розвитку нових форм навчання (екстернату, дистанційного, безперервної освіти), які з кожним роком стають все більш актуальними та популярними.

Вартий уваги також і спосіб оцінювання компетентності бакалаврів з іноземної мови в університетах США. На загальний семестровий бал впливають поточні результати та підсумкове оцінювання. Ті, хто отримав низькі показники з того чи іншого курсу, повинні повторно його прослухати під час літньої сесії чи екстерном. У середині семестру викладач повідомляє оцінку, яку можна отримати наприкінці навчання. Консультації з викладачем та адміністрацією дають можливість покращити остаточний результат.

Важливим аспектом підготовки бакалаврів з іноземної мови у США є проходження педагогічної практики, яка відбувається у три етапи: ввідний, активний і пасивний. Під час ввідної практики студент ще раз підтверджує правильність вибору своєї професії, а пасивна полягає у спостереженні за роботою вчителя та учнів. Цікавим є те, що для того, щоб не порушувати навчальний процес, у деяких школах класи мають дзеркальну перегородку, яка уможливлює спостереження за природнім ходом уроку.

Під час активної практики майбутній учитель бере безпосередню участь у навчально-виховному процесі під керівництвом шкільного вчителя-наставника (mentor teacher) та керівника практики з університету (field/ methods instructor) або наставника з педагогічної практики (field supervisor/ course instructor) [79]. Після її завершення відбувається обговорення результатів студентами та викладачами. Керуючись наступними критеріями, вони роблять висновок про

те, чи відповідає рівень підготовки практиканта рівню компетентності вчителя-початківця:

- знання та розуміння предмета;
- вміння керувати класом;
- методика викладання;
- оцінювання та ведення документації;
- виховна діяльність [3].

За два тижні до закінчення навчального семестру студент повинен оформити звітну анкету проходження практики (field experience log), яку підписує вчитель-наставник та керівник практики і яку надсилають до офісу Ради освіти вчителів (Council on Teacher Education), що служить так званим містком між університетом і Державною радою освіти штату (State Board of Education) з одного боку, та університетом і школами – з іншого [5]. Рада підтверджує чи спростовує результати проходження практики, яка є завершальним етапом підготовки і проводиться на рівні штату.

Контент-аналіз навчальних програм для бакалаврів з іноземної мови дає підстави стверджувати, що всі вони мають низку вимог, які студент повинен виконати, відповідну кількість кредитних годин з предмету спеціалізації та професійно неорієнтованих предметів. Крім того, академічні програми можуть також охоплювати проходження практики чи стажування, виконання дипломного проекту та інші види роботи, передбачені факультетом чи коледжем університету. До того ж всі програми побудовані з урахуванням провідних принципів полікультурної освіти.

Ретельне ознайомлення з програмами Іллінойського університету дало можливість констатувати, що здобуття ступеня бакалавра зі спеціалізацією з французької мови передбачає вивчення студентом певних груп навчальних дисциплін. Важливою складовою навчального плану є професійно орієнтовані навчальні предмети (the major), на які відводиться близько 30 годин кредитного часу. Сюди входять такі навчальні курси, як власне французька мова (1-й та 2-й роки навчання), практичний курс граматики французької мови, вступ до французької літератури, стилістика французької мови, методика викладання

французької мови, один із курсів французької культури.

Якщо студент прагне отримати ступінь бакалавра гуманітарних наук з іноземної філології, він повинен засвоїти фактично аналогічну кількість курсів з другої іноземної мови (зазвичай – німецька або іспанська).

Студент обирає курси згідно з вимогами навчального плану за допомогою спеціально призначеного консультанта, який рекомендує ті навчальні предмети, які б найбільш відповідали як академічним вимогам, так і особистим планам студента щодо подальшої професійної реалізації. З цією метою також пропонуються дисципліни на вибір, які доповнюють професійно-орієнтовані курси, наприклад, ділова французька мова для спілкування в комерційних колах чи міжнародних відносин, перекладацької діяльності тощо.

Іншими складовими навчального плану є спецкурси, додаткові дисципліни, неорієнтовані професійно (a minor). На них відводиться до 28 годин кредитного часу. Крім того, близько 30 годин навчального плану відводиться на факультативні та інші додаткові заняття, які також є у складі інших академічних програм. Для майбутнього бакалавра, який спеціалізується з французької мови, це дисципліни, пов’язані з викладанням французької мови у середній школі.

Програма гуманітарних наук (liberal studies courses), яку в обов’язковому порядку включено до програми навчання бакалавра, спрямована на всебічний розвиток випускника з вищою університетською освітою як свідомого громадянина, члена сучасного йому суспільства. За мету ставиться вироблення у студента таких рис, як: критичне мислення; достатній рівень володіння навичками спілкування на письмі; уміння критично ставитись до прочитаного, аналізувати його зміст; достатній рівень володіння навичками усного спілкування; творче мислення; навички кількісного та просторового аналізу; достатній рівень володіння технічними засобами; допитливість у науковій сфері; уміння етично обґрунтовувати свою думку [1, с. 68].

Програма гуманітарних наук (liberal studies courses) в Іллінойському університеті містить наступні навчальні курси:

1. Університетський колоквіум (3 кредитні години) повинен бути

пройденим першокурсником, до того, як він набрав 30 годин кредитного навантаження. Він допомагає студентам адаптуватись до навчання в університеті, зрозуміти роль гуманітарної освіти, незалежно від обраної спеціалізації.

2. Загальнообов'язкові предмети (7 кредитних годин) допомагають набути навичок викладу інформації у письмовій формі, уміння критично ставитися до прочитаного, володіння основами математики та володіння комп'ютерною технікою. До них відноситься курс англійської мови (4 кредитні години) та курс математики (3 кредитні години).

3. Предмети за вибором студента:

- естетичні та гуманістичні цінності людства (3-6 кредитних годин) мають на меті виробити у студентів здатність аналізувати та етичного міркувати. Вони мають можливість ознайомитись із досвідом і цінностями людства, відображеними у витворах мистецтва, через вивчення таких курсів, як "Антична література", "Світова література", "Вступ до гуманітарних наук", "Гуманітарні цінності в технологічному суспільстві" та інші;

- культурне усвідомлення (3-6 кредитних годин). Серед курсів цього циклу варто виділити "Мови у Сполучених Штатах", "Історія англійської мови", "Американський фольклор", "Світова історія: класичні традиції", "Колоніальна Латинська Америка", "Світові релігії", "Іспанська мова", "Російська мова". Їх вивчення сприяє розумінню студентами різних світових культур через вивчення мови, літератури та витворів мистецтва, усвідомленню того, яким чином культури відрізняються одна від одної і як вони впливають на досвід людства;

- особливості соціального та політичного життя людини (3-6 кредитних годин), у результаті вивчення яких студенти пізнають, яким чином різні емпіричні та теоретичні стратегії застосовуються для дослідження поведінки людини та культурних, соціальних і політичних систем, усвідомлюють особливості взаємовідносин між спільнотами в світовому суспільстві. Такими навчальними курсами є "Народи Латинської Америки", "Історія Сполучених Штатів", "Політичні ідеології", "Соціальна психологія", "Расові та етнічні

меншини”.

4. Предмети за вибором університету (6-7 кредитних годин) спрямовані на оволодіння навичками писемного спілкування (для студентів 1-2 років навчання), а також проходження підсумкового курсу (стажування, практики на 3-4-му році навчання). Студент має можливість побачити та оцінити рівень прогресу в навчанні, якого він досяг для отримання ступеня бакалавра.

Безперечно, особливо важливу роль у підготовці бакалаврів з іноземної мови відіграють навчальні програми курсів спеціалізації (the major), головним чином, курси іноземної мови. Їхньою метою є досконале оволодіння студентами навичками усного та письмового мовлення, а також знайомство з іноземною культурою та літературою.

На підставі аналізу програм мовних навчальних курсів, які функціонують в американських університетах, І. Пасинкова визначає ряд аспектів, якими керується викладач при їх складанні:

1. Відбір лінгвістичного матеріалу (елементів) для навчання.

2. Практична зацікавленість студентів у майбутньому використанні іноземної мови.

3. Види діяльності, які сприятимуть кращому засвоєнню іноземної мови [3, с. 73].

Аналіз різних типів навчальних планів, наукової та методичної літератури, присвяченої проблемам професійної освіти, дав можливість встановити, що в університетах США важливе значення надається методам підготовки до практичної діяльності студентів, методам розвитку творчого мислення, а також методам розвитку навичок спілкування. Нам вдалося виокремити найефективніші методи підготовки бакалаврів з іноземної мови, які варто розглядати з двох позицій: 1) з позиції їх застосування у ході вивчення мовних навчальних курсів; 2) з позиції їх застосування в інших циклах курсів.

Викладання мовних навчальних курсів здійснюється у відповідності зі структурним та функціональним теоретичними підходами до вивчення мови. Згідно зі структурним підходом, який покладений в основу кооперованого навчання і метою якого є опанування мови як системи, найчастіше

практикуються такі методи, як робота в парах, навчання в команді (student team learning), метод “навчання разом” (learning together). Ці методи успішно застосовуються при вивченні іноземної мови. Інші методи, наприклад, групові дискусії, різні види інтерв’ю, вимагають досконалого володіння іноземною мовою.

Навчання іноземної мови відбувається в певному соціальному контексті. Отже для того, щоб вивчити мову, необхідно стати частиною культури спільноти, мова якої вивчається. Стандарти, виголошені Американською Радою навчання іноземних мов (ACTFL) у 1995 році, особливо наголошують на культурних аспектах вивчення мови. Мало які галузі науки та освіти є настільки культурно-орієнтованими, як галузь навчання іноземної мови та опанування іноземною мовою. В такому навчальному середовищі викладач іноземної мови виступає як представник культури, що вивчається. Він забезпечує головний безпосередній контакт студентів з цією культурою.

У колективі, де вивчають іноземну мову, підкреслює у своєму дисертаційному дослідженні І. Пасинкова, культурні та лінгвістичні ідеї набувають форми шляхом осмисленого міжособистісного спілкування, що відбувається між викладачами, одногрупниками, носіями мови і т. д. Це допомагає студентам найбільш ефективно реалізувати їх потенціал [3, с. 96].

Висновки. Таким чином, проаналізувавши досвід підготовки бакалаврів з іноземної мови у Сполучених Штатах Америки на засадах полікультурності, можемо виокремити такі особливо важливі та позитивні аспекти в її структурі та змісті, як впровадження системи наставництва; організація консультаційної роботи викладачів; розвиток творчих здібностей та мислення студентів, їх мотивація до освіти впродовж життя; інтеграція теоретичного та практичного компонентів; система ліквідації академічної заборгованості; врахування особливостей структури навчального плану, блоків навчальних курсів, а також навчальних програм, згідно з якими проходить викладання дисциплін спеціалізації, тобто навчальних курсів з іноземних мов; систематична перевірка інтелектуального й особистісного розвитку вчителя після завершення навчання.

Подальше дослідження проблеми полягатиме у аналізі особливостей підготовки магістрів відповідної спеціалізації у вищих навчальних закладах США, а також процесу неперервної педагогічної освіти і розвитку вчителів іноземної мови протягом усього трудового життя.

Література

1. Кошманова Т. С. Розвиток педагогічної освіти у США (1960-1998) / Т. С. Кошманова. – Львів : Світ, 1999. – 488 с.
2. Литтл Б. А. Высшее образование в США [пер. с англ. Е. Воронова] / Б А. Литтл. – Симферополь, 1977. – 31 с.
3. Пасинкова І. В. Система підготовки бакалаврів гуманітарних наук з іноземної мови в університетах США : дис. … канд. пед. наук : 13.00.04 / І. В. Пасинкова. – К., 2005. – 193 с.
4. Пономарьова О. І. Формування особистості вчителя у педагогічних навчальних закладах США / О. І. Понамарьова // Формування гуманістичного світогляду вчителя : зб. наук. праць за матеріалами Всеукраїнської наук.-практ. конф., 27 вересня 2001 р. / Уманськ. держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. – К. : Науковий світ, 2001. – С. 23–24.
5. Сахиева Р. Г. Основные направления модернизации профессионально-педагогической подготовки учителей в США : дисс. … канд. пед. наук : 13.00.01 / Р. Г. Сахиева. – Казань, 2004. – 163. с.
6. Черній Л. В. Стандарти професійного розвитку вчителів іноземної мови в США / Л. В. Черній // Гуманізація навчально-виховного процесу. Випуск LV. Частина ІІІ. – Слов'янськ, 2011. – С. 83–87.